

Тақризи

муқарризи расмӣ ба диссертатсияи Дилшоди Ҳабибулло дар мавзун:
“Тағйирпазирии генотипии аломатҳои аз ҷиҳати хоҷагидорӣ фойданок дар
баъзе навъҳои гандум ва ҳамавлоди ёбони онҳо дар шароити водии Ҳисор”
барои дарёфти дараҷаи илмии доктори фалсафа (PhD) доктор аз рӯи
иختисоси 6D060707 – Генетика

Мутобиқати диссертатсия ба иختисосҳо ва самтҳои илм, ки аз рӯи онҳо
диссертатсия ба ҳимоя пешниҳод шудааст. Диссертатсия (бандҳои 1.1. Хусу-
сиятҳои биологӣ, генетикию ботаникӣ ва таснифоти авлоди *Triticum L.* ва
Aegilops L.; 1.2. Маҳсулнокии ғалла ва нишондиҳандаҳои сифати дон дар
навъҳои гандум ва пешавлоди ёбони онҳо; 1.3. Тобоварии генетикию
экологии навъҳои гандум ва пешавлоди ёбони онҳо ба бемории занги
зард; 2.1. Хусусиятҳои асосии морфологию генетикии навъҳои гандуми
мулоими омӯхташуда; 2.2. Таъсифи ботаникии 4 намуди авлоди *Aegilops L.*,
ки дар Тоҷикистон мерӯянд; 2.8. Таъсири радиатсионии Co_{60} ба дони
навъҳои омӯхташудаи гандум; 2.9. Хусусиятҳои мухтасари генотипии
дурағаи гандуми мулоим Чагер х *Ae. tauschii*; 4.1. Бақайдгирии биосис-
тематикии растаниҳо аз рӯи дараҷаи сироятёбӣ ба занги зард; 5.1. Хусу-
сиятҳои морфологии унсурҳои сохтори хӯша дар навъҳои ояндадори
гандуми мулоим дар шароити водии Ҳисор; 5.2. Нишондиҳандаҳои био-
метрии аломатҳои морфологии унсурҳои сохтори хӯша вобаста ба соли
ҳосилдиҳӣ; 5.3. Таъсири радиатсия (Co_{60}) ба унсурҳои сохтори ҳосилнокӣ;
6.1. Нишондиҳандаҳои морфологӣ ва биохимиявии навъҳои гандуми
мулоим, бо назардошти фосилаи эътимоднок ҳангоми t_{05} будан; 6.2. Таҳ-
лили биохимиявии дон дар намудҳои омӯхташудаи авлоди *Aegilops L.* ки
аз шароитҳои гуногуни водии Ҳисор ҷамъоварӣ шудааст; 6.3. Таносуи
вазни як дон бар миқдори сафеданокиаш дар намудҳои *Aegilops L.* вобаста
аз муҳити нашъунамояшон; 6.4. Хусусиятҳои генетикию биохимиявии
намунаи дурағаи навъи гандуми Чагер х *Ae. tauschii*) ба Шиносномаи
иختисоси 6D060707 – Генетика, ки бо қарори Раёсати Комиссияи олии
аттестационии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон тасдиқ шудааст,
мутобиқ аст.

Мубрам будани мавзуи диссертатсия. Дар асоси аломату хосиятҳои генетикии зироатҳо, хусусан тобоварию мутобиқшавии онҳо ба муҳити атроф дар замони тағйирёбии иқлим, устуворӣ ба касалию хашаротҳои зараррасон, таркиби хуби нишондиҳанда биохимиявии дон сабаб мешаванд, ки навъҳои серҳосилу сифати биохимиявии доншон баланд ба вучуд оварда шаванд. Афзоиши бемайлонии аҳолии кураи Замин, тағйирёбии босуръати иқлим, ноустувор будани ҳосилнокии навъҳои зиратҳои кишоварзӣ, аз ҷумла галладонагиҳо олиморро хушдор менамояд, ки дар бавучуд овардани навъҳои зиратҳои кишоварзӣ, баландбардории маҳсулнокии онҳо ва сифати хуб доштани сифати дони онҳо усулҳои нави генетикию селекциониро ҷустуҷӯ намоянд. Яке аз ин роҳҳо, омӯзиши хусусиятҳои генетикию селекционии навъу намунаҳои маҳаллӣ ва авлодҳои ёбоии онҳо мебошад. Зарурияти ин дар он аст, ки аксари растаниҳои ёбой, хусусан галладонагиҳо ба касалиҳои гуногуни замбӯругӣ устувор буда, ҷуфтikuнонии онҳо бо навъҳои дастпарвар имконият медиҳад, ки навъҳои нави зироатҳои кишоварзии ба касалию хашаротҳои зараровар устувору серҳосил ба даст оварда шаванд. Қисми зиёди растаниҳои галладонагӣ, аз ҷумла намудҳои диплоидӣ ва тетраплоидии *Triticum (Aegilops)* аз ҷиҳати генетикӣ ба гандуми мулоим *T. aestivum* алоқамандии зиёд дошта, ба касалиҳои замбӯругӣ устуворанд. Намудҳои *Aegilops* яке аз наздиктарин авлоди ёбоии гандум буда, барои гузаронидани корҳои генетикию селекционӣ нақши калон мебозанд. Аксар намудҳои авлоди *Aegilops* бо хусусиятҳо ва аломатҳои хоси худ, ба монанди устуворӣ ба хушкӣ, сардӣ, шӯрӣ ва тобоварӣ ба бемориҳои занг, фарқ мекунанд.

Аз ин рӯ, омӯзиши ҳаматарафаи генофонди навъҳои қадимаи гандум на танҳо аҳамияти умуминазариявӣ дорад, балки имконият медиҳад, ки масъалаҳои амалӣ, ҳал карда шаванд. Аз он ҷумла, азнавсозии намудҳои растаниҳо дар сатҳи гуногуни гурӯҳҳои таксономии барои инсон ғоиданок, бе ҳалалдор сохтани мавҷудияти хоси худии растани, бояд иҷро карда шаванд ва ин имконият медиҳад, ки генофонди маводҳои аввалияи селекционӣ боз ғанитар гардонда шавад, ки яке аз масъалаҳои мубрам дар илми генетика ба ҳисоб меравад.

Дараҷаи навгонии натиҷаҳои дар диссертатсия бадастомада ва нуқтаҳои илмие, ки барои химоя пешниҳод мешаванд. Навгонии илмии таҳқиқоти диссертатсионӣ дар асоси омӯзишу таҳлили муқоисавии аломатҳои генетикию селекционии навъу намунаи гандум ва авлоди ёбоии онҳо, бақайдгирии давраҳои нашъу нумӯи онҳо, хусусиятҳои генотипии дурағаи гандуми мулоими навъи Чагер x *Ae. tauschii*, бақайдгирии биосистематикии растаниҳо аз рӯи дараҷаи сироятёбӣ ба занги зард, нишондиҳандаҳои аломатҳои био-

морфологии унсурҳои сохтори хӯша, таҳлили биохимиявии дон ва тано-
суби вазни як дон бар миқдори сафеданокиаш дар намудҳои омӯхташудаи
авлоди *Aegilops L.*, хусусиятҳои генетикию биохимиявии намунаи дурагаи
навъи гандуми Чагер х *Ae. tauschii* ба амал омодаанд. Натиҷаҳои асосии
таҳқиқоти диссертатсионӣ, ки дорои наwgонии илмӣ мебошанд, инҳоянд:

- ба таври боварибахш умумият ва фарқияти онҳо нисбат ба муҳлат ва
давраҳои байнифазагӣ, муайян карда шудааст;

- коркарди усулҳои микроскопӣ, барои ҳисоб ва муайян кардани
марҳилаҳои рушди занги зард аниқ карда шудаанд, ки метавонанд барои
муайянсозии баъзе расаҳои нави он дар растанҳои омӯхташаванда, кӯмак
расо- нанд;

- агар барои гандум равиши “ангиштобӣ” нақши муҳимтар дошта
бошад, пас барои *Aegilops* равиши “сафедагӣ”, дар инкишофи дон аҳамияти
хоса дорад;

- дар 9 навъи гандуми мулоим дараҷаи коэффисиенти тағйирёбии
(вариатсияи) унсурҳои асосии хӯшаи онҳо муайян карда шудааст. Нишон
дода шудааст, ки агар дарозии хӯша ва миқдори хӯшачаҳо дар он дорои
тағйирёбии кам бошанд, он гоҳ аломатҳои вазни хӯша, миқдори дон ва
вазни поя тағйирёбиашон бештар ва хело назаррас мебошад. Ин аломатҳо
дар якҷоягӣ, моҳияти генетикӣ ва пайдоиши селексионии генотипҳои
омӯхташударо инъикос мекунанд;

- ба вучуд овардани маводи ибтидоии пурарзиши гандуми мулоим, ки
ба шароити табию иқлимии маҳал мутобиқат доранд ва инчунин тавсифи
генотипии дурагаи константии (собитӣ ё намунаи) гандуми навъи Чагер х
Ae. tauschii, аз рӯи аломатҳои омӯхташуда.

Сохтори диссертатсия. Диссертатсия аз муқаддима, шаш боб, хуло-
саву тавсияҳо ва рӯйхати адабиёти истифодашуда иборат аст. Вай дар
ҳаҷми 125 ва бо адабиёт 137 саҳифаи чопи компютерӣ дарҷ гардидааст ва
аз 6 боб, 29 расм, 22 ҷадвал ва хулосаҳо ва тавсияҳо иборат мебошад. Дар
рисола 126 номгӯи адабиёт истифода карда шудааст, ки аз он 21-тоаш бо
забонҳои хориҷӣ мебошад.

Дар муқаддима мубрамияти мавзӯ асоснок гардида, сатҳи омӯзиши он
аз нуқтаи назари илмию амалӣ баррасӣ, мақсад, вазифаҳо, наwgонии илмӣ
ва аҳамияти амалии натиҷаҳои таҳқиқотӣ, асосҳои методӣ, назариявӣ ва
эмпирикии таҳқиқот, муқаррарот барои дифоъ, дараҷаи саҳе-ҳиятнокии ва
таъйини натиҷаи таҳқиқот, нишон дода шудаанд.

Дар боби аввал- тавсифи адабиётҳои илмӣ дар самти: хусусиятҳои
биологӣ, генетикию ботаникӣ ва таснифоти авлоди *Triticum L.* ва *Aegilops L.*;

маҳсулнокии ғалла ва нишондиҳандаҳои сифати дон дар навъҳои гандум ва пешавлоди ёбоии онҳо; тобоварии генетикию экологии навъҳои гандум ва пешавлоди ёбоии онҳо ба бемории занги зард (намудҳои тобоварии растани ба фитопатогенҳо, сарчашмаҳои генҳои устувор) ва хусусиятҳои биологичангезандаи занги зард мавриди омӯзиш қарор дода шудаанд.

Боби дуюм ба “Объектҳо, маводҳо, шароити иқлимӣ ва усулҳои таҳқиқот” бахшида шудааст, ки аз зерқисматҳои зерин: хусусиятҳои асосии морфологияю генетикии навъҳои гандуми мулоими омӯхташуда; тавсифи ботаникии 4 намуди авлоди *Aegilops L.*, ки дар Тоҷикистон мерӯянд; шароити агроиқлимии макони гузаронидани таҷрибаҳо; усулҳои таҷрибаҳои саҳроӣ; усулҳои таҳлили биохимиявии сифати дон; усулҳои таҳқиқоти микроскопӣ; усулҳои баҳодихии муқовимати навъҳои гандум ба занбӯруғи занг; таъсири радиатсионии Co_{60} ба дони навъҳои омӯхташудаи гандум; хусусиятҳои мухтасари генотипии дурагаи гандуми мулоими навъи Чагер x *Ae. tauschii* иборат буда, ҳар кадом зерқисм бо таҳлил ва нишон додани роҳу равишҳо шарҳ дода шудаанд.

Боби сеюм қисми таҷрибавӣ буда, ба “Омӯзиши фенологии марҳилаҳои нашъунамои навъҳои ояндадори гандуми мулоим ва ҳамаавлоди ёбоии онҳо” бахшида шудааст, ки аз қисматҳои мушоҳидаҳои фенологӣ оид ба равандҳои марҳилаҳои нашъунамо дар навъҳои гандуми мулоим ва мушоҳидаҳои фенологӣ дар 4 намуди авлоди *Aegilops L.* вобаста ба марҳилаҳои афзоиш ва рушди онҳо иборат аст.

Боби чорум аз “Арзиши агробиологичангезии гандум ба занги зард” иборат буда, оид ба хусусияти занбӯруғи занг, бақайдгирии биосистематикии растаниҳо аз рӯи дараҷаи сироятёбӣ ба занги зард ва таҳқиқи микроскопии занги зард дар марҳилаи ба болиғрасии уредоспораҳо натиҷаҳо баррасӣ карда шудаанд.

Дар боби панҷум оид ба “Таҳлили муқоисавии унсурҳои сохтори хӯша дар навъҳои гандуми мулоим дар 3-соли омӯзиш” дар самтҳои хусусиятҳои морфологияю унсурҳои сохтори хӯша дар навъҳои ояндадори гандуми мулоим дар шароити водии Ҳисор, нишондиҳандаҳои биометрии аломатҳои морфологияю унсурҳои сохтори хӯша вобаста ба соли ҳосилдиҳӣ ва таъсири радиатсия (Co_{60}) ба унсурҳои сохтори ҳосилнокӣ бо нишин додани натиҷаҳо дар шакли ҷадвалҳо ва таҳлили онҳо маълумотҳо оварда шудаанд.

Боби шашум ба “Таҳлили биохимиявии таркиби дони навъҳои гандум ва пешавлодони ёбоии онҳо” бахшида шуда, оид ба нишондиҳандаҳои морфологӣ ва биохимиявии навъҳои гандуми мулоим, бо назардошти фосилаи эти-моднок ҳангоми t_{05} будан, таҳлили биохимиявии дон дар намудҳои

омӯхташудан авлоди *Aegilops L.* ки дар шароитҳои гуногуни водии Ҳисор чамъоварӣ шудааст, таносуби вазни як дон бар миқдори сафеданокиаш дар намудҳои *Aegilops L.* вобаста аз муҳити нашъуна-мояшон, хусусиятҳои генетикию биохимиявии намунаи дурагаи навъи гандуми Чагер х *Ae. tauschii.*, нишондиҳандаҳои биометрии элементҳои сохтори ҳосил дар дурагаи доимӣ (навъи гандуми «Чагер х *Ae. tauschii*») маълумотҳо оварда шудаанд.

Дар хулосаи диссертатсияи худ Дилшоди Ҳабибулло оид ба фарқияти давраи нашъу нумӯи навъҳои гандум, намудҳои *Aegilops L.*, нишондиҳандаҳои сохтори хӯша дар навъҳои омӯхташуда, таҳлили биохимиявӣ дон ва тағйирёбии миқдори сафеда дар вай, дараҷаи тобоварии навъҳои гандуми таҳқиқшуда ва намудҳои *Aegilops L.* ба занбӯруғҳои занг фикрронӣ кардааст.

Асоснокӣ ва этимоднокӣ хулосаҳо ва тавсияҳои дар диссертатсия зикршуда. Асоснокӣ нуктаҳои ба ҳимоя пешниҳодшаванда, хулосаю тавсияҳои дар диссертатсия овардашуда ба омӯзиш ва таҳлили асарҳои илми олимони ватанӣ ва хориҷӣ оид ба самти тағйирпазирии аломатҳои генетикию селекционии барои иқтисодиёт муҳим дар навъҳои гандуми таҳқиқшуда ва ҳамавлоди ёбоии онҳо дар шароити водии Ҳисор, инчунин, чамъоварию омӯзиши аломату хосиятҳои аз ҷиҳати генетикию селекционӣ муҳим бо истифода аз усулҳои гуногуни таҳқиқ тасдиқ мегардад.

Диссертант дар диссертатсия дуруст қайд кардааст, ки омӯзиши нуктаҳои назари муҳаққиқони гуногун оид ба хусусиятҳои биологӣ, генетикию ботаникӣ ва таснифоти авлоди *Triticum L.* ва *Aegilops L.* дар самти бавучудории маводи ибтидоӣ, усулҳои дурагакунии дохилинамудӣ ва байнинамудӣ, интиҳоби растаниҳои беҳтарин аз *Ae. tauschii* ҳамчун манбаи умедбахши ғанӣ гардонидани гандуми киштшаванда дар барномаҳои селекционӣ, таъсири омилҳои асосӣ (ҳарорат, боришот ва намии ҳаво) ба инкишофи занги зард дар ғалладонагиро, хусусан гандум; доир ба нишондиҳандаҳои сифати дони гандум- сафеданокӣ ва тағйирёбии вай вобаста ба шароити парвариш, дар самти омилҳои серҳосилии гандумро муайян мекунад - хӯшаи калон ва ҳаҷмин дони калон он мебошад. Ҳангоми таҳлили ин нишондиҳандаҳо дар линияҳои интиҳобшуда намунаҳои дорои зиёда аз 60 дон дар як хӯша ва вазни 1000 донашон зиёда аз 50 грамм муайян карда шуданд.

Муаллиф нишон додааст, ки таҳлили ҳаматарафаи биометрии унсурҳои сохтори хӯша дар навъҳои омӯхташудаи гандуми мулоим дар шароити водии Ҳисор ба ғайр аз устуворӣ ба занги зард, боз тавонистаанд дар як генотип якҷанд нишондиҳандаҳои аз ҷиҳати хоҷагӣ пурқиматро муттаҳид кунанд, ки инҳо навъҳои Шумон, Садоқат, Ормон, дурагаи гандуми навъи

Чагер х *Ae. tauschii* мебошанд ва метавон онҳоро ҳамчун маводи ибтидоӣ барои офаридани навъҳои нави гандуми мулоим дар доираи барномаҳои селекционерӣ истифода бурд.

Диссертант аз рӯи натиҷаҳои кор нақшаи муайяни намунавии генетикию селекционии ба вучуд овардани навъҳои ба занг тобовартарини гандумро муайян намуда, қайд кардааст, ки модели муҳофизатӣ-мутобиқ-кунандаи навъҳои гандуми ба занг тобовар имкон медиҳад, ки штаммҳои сусттаъсири занбурӯғи занг (барои ваксинатсия) ҳамчун воситаи муфид барои ба вучуд овардани навъҳои ба занг тобовар истифода шаванд. Барои ин, зарур аст, ки ин навъҳои интихобшударо дар майдони махсуси сироятёбӣ якҷанд сол парвариш карда, навъҳои ноустувorro сироят бояд кард ва бо қатъият интихоб гузаронид. Вобаста ба ин пешакӣ низ нақшаеро тартиб додааст:

1. Бо усули дурага кардани гандум бо баъзе намудҳои *Aegilops L.*, ки ба штаммҳои занбурӯғи занги хусусиятҳои муҳофизатӣ ва ё мутобиқ-кунанда доранд, бо санҷиши интихоби минбаъдаи дурагаҳои ба занг тобовар;

2. Омӯзиши механизмҳои молекулавии ба занбурӯғи занг тобовар будани навъҳо бо роҳи гурӯҳбандӣ (генотипсозӣ) бо мақсади ба вучуд овардани бонки (хазинаи) навъҳои ба занг тобовар ва минбаъд дар барномаҳои селекционӣ дохил намудани онҳо.

Муаллиф хулосабарорӣ намуда, қайд кардааст, ки нишондиҳандаҳои сохтори хӯша дар навъҳои омӯхташудаи гандум бештар аз генотип ва таъсири муҳити атроф вобастагӣ дошта, тағйирёбии баъзе нишондиҳандаҳои сохтори хӯша аз 22,1% (вазни як дон, мг) то 49,2% (вазни дон дар як хӯша, г)-ро ташкил медиҳад.

Ин далелҳо шоҳиди онанд, ки маводҳои дар диссертатсия ва автореферат оварда шуда, заҳмати кашаида ва хулосабарории аниқи худи муаллиф аст ва метавон онҳоро барои корҳои минбаъдаи селекционӣ генетикӣ ва химояи растанӣ ҳамчун маводи аввалия истифода намуд.

Аҳамияти илмӣ, амалӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоии натиҷаҳои диссертатсия бо нишон додани тавсияҳо оид ба истифодаи онҳо. Дар диссертатсия асосҳои назариявӣ ва усули муайян кардани марҳилаҳои нашъунамо ва давомнокии давраҳои нашъунамои растанӣҳои омӯхташуда бо истифода аз баъзе намудҳои *Aegilops* (дар корҳои селекционӣ) имконият медиҳанд, ки барои ба вучуд овардани навъҳои навъҳои нави серсафеда ва ба муҳити атроф тобовари гандуми мулоим истифода шаванд.

Дар натиҷаи таҳқиқот дараҷаи тобоварии навъҳои гандуми мулоим ба занги зард муайян карда шудааст, ки навъҳои Шумон, Садоқат, Ормон ба ин

касали ва навъи гандуми саҳти Шамъ нисбати радиатсия (Co_{60}) хусусияти тобоварии бештар доранд.

Аҳамияти амалию иқтисодии таҳқиқот аз он иборат аст, ки намунаи дурағани навъи Чагер х *Ae. tauschii* ва омӯзиши аломату хусусиятҳои генетикӣ селекционии вай нишон додаанд, ки дар як генотип якчанд хусусиятҳои муфид якҷо шудаанд ва ингуна генотипро метавон минбаъд дар қорҳои селекционӣ ҳамчун маводи ибтидоӣ истифода кард.

Маводҳои диссертатсияи мазкурро метавон дар таълими фанҳои генетика, генетика бо асосҳои селекция, селекция ва тухмипарварӣ, фитопотологияи растаниҳо ба донишҷӯёни факултетҳои самти биологӣ ва агрономӣ истифода карда, инчунин ҳангоми гузаронидани қорҳои амалӣ, барои омӯзиши усулҳои микроскопии микроорганизмҳо (занбӯруғҳо) пешниҳод карда мешавад.

Аҳамияти илмии диссертатсия дар он аст, ки усулҳои тадқиқот ва маводҳои илмии онро метавонанд магистрантон, доктор аз рӯи ихтисос ва дигар унвонҷӯёни самти тадқиқотҳои биология ва растанипарвариро селекция истифода намоянд.

Наشري натиҷаҳои диссертатсия дар маҷаллаҳои тақризшавандаи илмӣ. Нуқтаҳои асосии диссертатсия дар 6 мақолаҳои муаллиф, аз ҷумла, 4 мақола дар маҷаллаву нашрияҳои мансуб ба номгуӣ маҷаллаву нашрияҳои тақризшаванда ва тавсиянамудаи ҚОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон нашр гардидаанд. Ҳаҷми умумии мақолаҳои илмии ҷопгардида доир ба мавзӯи диссертатсия ба 1,31 ҷ.ҷ. баробар аст. Ҳамзамон дар ҳаммуаллифӣ як монография ва 2 фишурдаи (тезиси) маводҳо нашр карда шудааст.

Мақолаҳои илмии ҷопшудаи муаллиф мазмуни муҳтасари қори диссертатсиониро инъикос менамоянд.

Мутобиқати барасмиятдарории диссертатсия ба талаботи Комиссия умуман барасмиятдарории диссертатсия ба талаботи ҚОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мутобиқат мекунад. Новобаста ба ин, таҳқиқоти диссертатсионӣ баъзе камбудиву норасогӣҳо дорад. Ба шумори онҳо:

1. Дар қисми муқаддима ва тавсифи адабиёти илмӣ аз маводҳои илмии олимони зиёде иқтибос оварда шудааст, вале ному насаби онҳо дар рӯйхати адабиёти истифодашуда нишон дода нашудааст. Мисол, Стельмах., 1987., Салина., ва дигарон., 2001(саҳ.5), Фляксбергер, 1921 (саҳ.11), Teresawa ва дигарон, 2009 ва Княгиничева, 1958 (саҳ.16), Перрино, 1989, Жученко, 2002, Садовникова, 1979 (саҳ.16), Юшченко, 2003 ва ҳам насаб хато навишта шудааст (саҳ.20), Козмина, 1976 – ва ҳам

насаб хато, Griliifsa, Cecilia Anguillesi, Floris, 1989 дар номгӯй нгавсабҳо нодуруст навишта шудаанд (сах.21) ҳамин тавр дар саҳифаҳои 20,21,22,31,32 ва ғайраҳо.

2. Дар боби 2, дар қисми 2.1 номи Институти зироаткорию АИКТ дар шакли нодуруст навишта шудааст: Институти илмӣ-таҳқиқотию хоҷагии қишлоқи Тоҷикистон (НПО «Кишоварзӣ», Тоҷикистон) (сах.38) ва Институти илмӣ-таҳқиқотию кишоварзии «Зироаткор» (сах.39).

3. Дар матн ҳангоми тавсифи навъҳои *Ae. triuncialis L* мавҳумҳою калимаҳо нофаҳмо навишта шудаанд. Мисол, “Ба типии ареали шарқию қадимӣ шарқӣ – баҳри миёназаминӣ дохил мешавад (сах. 44). Дар ҳуди ҳамин саҳифа “Хӯшаҳо танги нештаршакл” навишта шудааст, ки дар асл хӯшаи растаниҳои галладонагӣ “танг” не балки борики нештар-шакл мешаванд.

4. Дар қисми 2.3 рақамгузорию чадвалҳо бояд 2.3.1 ва 2.3.2 мебуд, аммо 2.2.1 ва 2.2.2 омадааст (сах. 47- 48), ҳамзамон дар чадвали 2.2.2 - Миқдори ҳарорати ғоиданок дар шароити водии Ҳисор барои солҳои 2017, 2018 дар муқоиса бо соли 2019 оварда шуда, мавҳумҳои “Суммаи эффектҳои (таъсиротҳои ё натиҷаҳои) ҳарорат ва ҷамъии эффектҳои ҳарорат” нодуруст навишта шудаанд (сах.48), бояд “ҷамъии ҳарорати ғоиданок” навишта мешуд.

5. Дар чадвалҳои 3.1.1 ва 3.2.1 натиҷаи мушоҳидаҳои фенологӣ дар навъу намунаҳо аз санаи майсазанӣ то пухтарасӣ оварда шудааст. Давраҳои майсазанӣ ва найчабандӣ рӯзҳои зиёдеро дар бар гирифта, давраи майсазанӣ, ки ба охири моҳи декабр рост омодааст ҳолати оромии растани дар ҳавои сард ба моҳҳои январ – феврал мувофиқ аст, ба назар гирифта нашудааст. Бинобар ин давраи нашъу нумӯ дароз шудааст.

6. Бояд “ғосилаи бозътимод” – ҳудуди боварият ва аломатҳои морфологӣ навишта мешуданд ва ё унсурҳои сохторию хӯша аломатҳои тағйирёбандии миқдорианд, чен карда мешаванд на аломатҳои морфологӣ.

7. Нишондиҳандаҳои чадвали 5.1.1. дар расмҳои 5.1.1 - 5.1.6 такрор шудаанд.

8. Дар номгӯии адабиёти истифодашуда камбуҳо ба назар мерасанд, ки ба онҳо: дар рақамҳои 16 соли нашр нест, 41 насаб нодуруст, 43 соли нашр дар матн 1958, дар номгӯӣ 1985, 54 ва 85 насаби муаллифи дуҷум нодуруст, 93 сол ва саҳифа нест, 103,105,108 насабҳо нодуруст ва ғ.

9. Ҳамзамон, дар диссертатсия ва автореферат ҳатогихои имлоӣ, грамматикӣ, истифодани калимаҳои русӣ, тарҷумани номувофиқи мавҳумҳои русӣ ба назар мерасанд.

Эродҳои номбаршуда ҷиддӣ набуда, онҳо ислоҳшавандаанд ва

характери тавсиявӣ доранд, ки ба сатҳи баланди илмию амалии таҳқиқоти анҷомдода таъсири манфӣ намерасонад.

Хулосаи ҷамъбасти оид ба сазовор доништан ё надоништани довталаб ба дараҷаи илмии дахлдор. Кори диссертатсионӣ дар мавзӯи “Тағйирпазирии генотипии аломатҳои аз ҷиҳати хоҷагидорӣ ғоиданок дар баъзе навъҳои гандум ва ҳамавлоди ёбоии онҳо дар шароити водии Ҳисор” ба талаботи “Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ”, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, №267 тасдиқ шудааст, ба пуррагӣ ҷавобгӯ буда, муаллифи диссертатсия Дилшоди Ҳабибулло барои гирифтани дараҷаи илмии доктори фалсафа (PhD) доктор аз рӯи ихтисоси 6D060707 – Генетика сазовор мебошад.

Доктори илмҳои биологӣ, профессори
кафедраи пахтапарварӣ, генетика, селекция ва
тухмипарварии Донишгоҳи аграрии Тоҷикистон
ба номи Шириншоҳ Шохтемур

Исмоилов
Махсатулло
Исроилович

« 17 » февралӣ соли 2023

734003, Ҷумҳурии Тоҷикистон, ш. Душанбе, хиёбони Рӯдаки 146
Донишгоҳи аграрии Тоҷикистон ба номи Шириншоҳ Шохтемур
Тел./факс: (992-37) 224 72 07 Тел. 93 507 60 48
почтаи электронӣ: m.i.ismoilov@mail.ru

Имзои Исмоилов М.И. -ро тасдиқ мекунам.

Сардори шуъбаи таъминоти ҳуқуқӣ ва кадрҳои
Донишгоҳи аграрии Тоҷикистон
ба номи Шириншоҳ Шохтемур

Н.А.Раджабова